

Analytikerens neutralitet

In my opinion, therefore, we ought not to give up the neutrality towards the patient, which we have acquired through keeping the counter-transference in check.

Sigmund Freud,
“Observations on Transference Love”ⁱ

Begrebet *neutralitet* spiller en central rolle i psykoanalysens selvforståelse som fag. Freud advokerede i “Bemærkninger om overføringskærligheden” for vigtigheden af, at analytikerens opretholder en neutral indstilling til sin patient, og artiklen er siden blevet en central referencelokalitet for mange psykoanalytiske skoler. En artikel af M. G. Thompson fra 1996 formulerer det ganske repræsentativt:

Perhaps no technical term more aptly distinguishes psychoanalytic technique from other forms of psychotherapy than the word «neutrality.» [...] Since its introduction in the last of Freud's six papers on technique, «Observations on Transference-Love» (1915), the application of neutrality has gradually assumed the defining moment in what we now call «classical» technique.¹

i   Freuds citat bringes i den engelske version her, idet oversættelsen af den tyske term *Indifferenz* til engelsk *neutrality* spiller en gennemgående rolle i resten af artiklen. (Se Strachey's *Standard Edition*, bind XII, s. 164 (Freud 1974).) Som følge af denne artikels fokus på analytisk fagdiskurs bringer jeg også flere citater i engelsk originalversion i løbet af artiklen.

Den psykoanalytiske litteratur om neutralitet som indstilling i klinikken er da også særdeles omfangsrig, og det er ikke den nærværende artikels intention at klassificere eller opsummere denne debat. Derimod tager jeg udgangspunkt i en antagelse om, at psykoanalysens faginterne diskussion kan have en tendens til at fiksere vores opmærksomhed unødigt snævert, mens begrebet *neutralitet* i virkeligheden er særdeles udbredt i mange andre moderne professioner. Mit ærinde er derfor at optegne begrebets fremvækst og betydning i et mere bredt diskursivt perspektiv og med udgangspunkt i historisk og sociologisk litteratur at fremvise psykoanalysens profession som “barn af sin tid”. Et særligt barn er den måske – men dette kan så netop vise sig klarere, når vi har dannet os et overblik over flokken af jævnaldrende.

PSYKOANALYSEN OG DE “UMULIGE PROFESSIONER”

Man kan starte med at opsøge psykoanalysens forhold til nærtbeslægtede fagområder ved at kigge på Freuds egne bemærkninger om de såkaldt “umulige professioner”. Udtrykket optræder første gang i forordet til August Aichhorn’s bog *Verwahrloste Jugend* fra 1925, hvori Freud reflekterer over psykoanalysens relation til pædagogikken. Ifølge Freud tilhører pædagogik, psykoanalyse og regeringskunst tre “umulige professioner”, der beskæftiger sig med “at opdrage, at kurere, at regere [...]”.² I en senere artikel, “Den endelige og uendelige analyse” fra 1937, bruger Freud udtrykket igen, idet han dog karakteriserer psykoanalysens gerning som at “analysere” snarere end at “helbrede”.³ Grundlæggende synes Freud således at anerkende et slægtskab mellem disse tre professioner, og dette viser sig også i flere af hans andre skrifter, ikke mindst “Bemærkninger om overførselskærligheden”, som vi vender tilbage til sidst i denne artikel.

Centralt for de tre professioner står ifølge Freud spørgsmålet om, hvad der giver den professionelle autoritet, og hvordan denne autoritet bør forvaltes. I sit daglige arbejde står psykoanalytikeren i et problemfelt, hvor udøvelsen af indflydelse på andre er uundgåelig, hvor tilstedeværelsen af fjendtlig modstand og kærlige følelser optræder side om side, og hvor det tillige er et vilkår at skulle balancere mellem en øjebliksbedømmelse af den specifikke kliniske situation holdt op imod en generel, professionsfaglig viden om patientens diagnoser og baggrund. Et tilsvarende vilkår gælder ifølge Freud for den professi-

onelle opdrager,ⁱ og man kan umiddelbart videreføre hans pointe til at gælde den politiske profession også: En regerende politiker agerer ligeledes med folkets gunst og modstand som uomgængeligt vilkår, og netop som lovgiver står vedkommende i et spændingsfelt mellem på den ene side at skulle agere ud fra forfatningen og den gældende lov, mens han på den anden side er overgivet det svære hverv at etablere fremtidigt gældende lov.

Kigger vi på lægen, opdrageren og regenten under ét, er de alle umiddelbart billeder på en klassisk mester, sådan en der bestemmer, tager beslutninger og ved, hvad der skal gøres. Men hvorfor kalder Freud nu disse professioner “umulige”, og hvorfor karakteriserer han dem flere steder ved en prekær balancegang mellem regelfølge og improviserende dømmekraft, mellem aktiv indvirken og tilbageholdenhed? En sand tyrann eller skolemester behøver vel ikke tage nogen forbehold i sin gerning, hvis han hviler fuldt i sin position? Svaret er måske, at Freuds analytiker ikke kun står plantet i en klassisk mesterposition, men derimod står med en fod i en anden form for autoritet også – en som man med Lacan kunne kalde universitetsdiskursens autoritet, eller som jeg med reference til sociologien her vil kalde bureaukratiets autoritetsform.

Måske er brugen af begrebet “neutralitet” inden for disse fagområder en indikator på deres fælles vilkår som netop sådanne professioner. Som professionel inden for både politisk forvaltning, pædagogik og helbredelse, bestræber man sig i afgørende situationer på at agere eller fremstå “neutralt”; og gør man det ikke, kan man være ret sikker på, at det medfører kritik, måske ligefrem skandale. Der har i den politiske offentlighed i dag nærmest udviklet sig en hel skabelon for kritik af offentlige embedspersoner, som netop centrerer sig omkring deres manglende evne til at “forholde sig neutralt”, hvilket gerne formuleres som en manglende professionalisme, objektivitet og saglighed, eller som en udpegning af, at den kritiserede har ladet personlige interesser eller følelser påvirke sin gerning. I de følgende afsnit vil jeg

i Freud er særligt klar i mælet i denne passage fra *Samlede forelæsnings*, hvori han opsummerer en længere diskussion angående psykoanalysens forhold til pædagogikken: “Betragter man nu de vanskelige opgaver, opdrageren er stillet overfor: at erkende barnets konstitutionelle egenart, af små udslag at slutte, hvad der foregår i dets ufærdige sjæleliv, at tildele det det rigtige mål af kærlighed og dog at opretholde en effektiv mængde autoritet – så må man sige til sig selv, at den eneste hensigtsmæssige forberedelse til opdragerens gerning er en grundig psykoanalytisk skoling” (Freud 2004: forelæsning 34, side 470).

argumentere for, at neutralitet som professionsideal er et særligt moderne fænomen, som har influeret på, hvordan autoritet opfattes og forvaltes i de vestlige samfund, og som finder sit klareste udtryk inden for de bureaukratiske fags diskurser.

DEN NEUTRALE INDSTILLINGS
POLITISKE OPRINDELSE

Er *neutralitet* ikke bare et rent abstrakt ord, en teknisk term, der bruges, når noget er “hverken eller”, dvs. hverken én ting eller noget andet? Udtrykket har ganske rigtigt denne betydning i sin latinske rod, der er sammensat af *ne* og *uter* og tilsammen svarer til det nutidsengelske ord *neither*. I dag bruges *neutral* eksempelvis i kemien om en opløsning, der hverken er sur eller basisk og har pH-værdien 7. Det bruges også i fysik, i grammatik, matematik og politisk videnskab. Hvis dets betydning i alle tilfælde blot er at angive en slags median mellem to mulige yderpunkter, hvorfor så tillægge det særlig betydning i denne diskussion?

Ledetråden i denne sammenstilling er i første omgang måske lige netop *teknik* – forstået som at vi med *neutralitet* næsten altid refererer til en teknisk fagviden om et eller andet. Vi ville for eksempel næppe sige, at gaden forløber neutralt mellem to modstillede fortove, eller at tallerkenen ligger neutralt positioneret mellem kniv og gaffel på et dækket middagsbord. *Neutral* er frem for alt en teknisk term, der tages i brug, når faglige spørgsmål bringes på bane.

Kigger vi specifikt på ideen om det at “forholde sig” neutralt, det vil sige på neutralitet som en egenskab ved menneskelig aktivitet, peger den historiske litteratur i overvejende grad på et specifikt fagområde som dets fødested, nemlig den internationale politiks historie, nærmere bestemt historien om traktater for krig og fred. Det er inden for historieskrivningen et udbredt synspunkt, at neutralitet som indstilling i krig slet ikke har været en anerkendt position før den sene middelalder og ind i renæssancen, hvor de første transnationale europæiske traktater bliver underskrevet. De første eksempler kan findes i søhandelsaftaler fra omkring 1300-tallet, hvorefter begrebet udvikler sig frem mod Paris-traktaten fra 1815, der blev underskrevet efter afslutningen af Napoleonskrigene og blandt andet anerkendte Schweiz som den første såkaldt “neutrale stat”.ⁱ Før denne periode var selve det, at ville være “neutral” i krig, ensbetydende med at indtage

i Jeg refererer her hovedsageligt til Neffs *The Rights and Duties of Neutrals: a General History*. (Neff 2000)

en enten ikke-eksisterende eller simpelthen illegitim position. Den overordnede opfattelse i antikkens og middelalderens tankegang synes at have været, at hvis nogen erklærer sig neutral i en periode med krig, mangler vedkommende simpelthen en grundlæggende viden om politik, eller også er vedkommende “ude på noget” (for eksempel at ville indgå hemmelige alliancer med forskellige krigsparter). I begge tilfælde er vedkommende mistænkelig og fortjener ikke anerkendelse som legitim part i forhandling. Neutralitet har med andre ord været en nærmest ekskluderet position i store dele af historien.

Denne tankegang ændres langsomt i og med de førnævnte traktater, som i stigende grad begynder at indeholde klausuler, der klart definerer rettigheder og pligter for en stat, der ønsker at forholde sig neutralt til omgivende krige. Foruden at indeholde ganske konkrete retningslinjerⁱ, omfattes det politiske neutralitetsbegreb af to generelle principper, som man blandt andet kan finde i Hugo Grotius’ værk fra 1625 *Om reglerne for krig og fred*. Det første af disse principper pålægger en neutral stat at forholde sig passivt, dvs. at være ikke-deltagende, i krig og konflikt, mens det andet pålægger den neutrale stat at agere upartisk, for så vidt der kræves en ageren. Vi kan se det i følgende citat fra Grotius:

Det er pligtmæssigt pålagt dem, der påberåber sig neutralitet i en krig, ikke at gøre noget for at styrke den part, der kæmper for en uretfærdig sag, samt ikke at sætte hindringer for den part, som har en retfærdig sag at forfølge. I tvivlstilfælde bør de neutrale dog forholde sig upartisk overfor begge sider[.]ⁱⁱ

Den neutrale part skal altså dels afstå fra at støtte de uretmæssigt krigsførende, dels afstå fra at forhindre de retmæssigt krigsførendes bestræbelser, og i tilfælde, hvor retsspørgsmålet er tvivlsomt, forsøge at forholde sig upartisk til begge sider. Man kan opsummerende sige, at neutralitet involverer (1) en passivitet over for de krigsførende parter og (2) en upartisk ageren i form af en neutral positionering.

i Såsom regler for transport af tropper over land, brug af havne, handel med krigsførende nationer og lignende.

ii Grotius 1901: kapitel 17, min oversættelse fra engelsk. Der skal indføjes det forbehold her, at Grotius’ traktat på sit udgivelsessprog latin ikke bruger udtrykket “neutralitet” i citatet, men “medii”. Den gængse oversættelse af begrebet på engelsk er imidlertid ‘neutral’, og Grotius betragtes som en af grundlæggerne af den internationale ret, herunder rettigheder og pligter for neutrale stater.

Interessant går dette dobbelte princip igen senere i historien inden for diskussioner om offentlig forvaltning i vestlige stater. Et eksempel herpå kan ses i den følgende artikel udgivet i det amerikanske *Public Administration Review* i 1942:

It is generally stated that the civil servant must *adopt an attitude of impartiality* towards the conflicting philosophies of government espoused by the various political parties. This attitude has been termed the doctrine of the neutrality of the public service. Two propositions are usually implied by this statement: first, that the public servant must *abstain from any participation* in the affairs of political parties while retaining the right of private discussion of political issues and of voting as he pleases; and second, that he is ethically and morally bound to *administer the policy decisions of whichever party* happens to be in power with equal zeal and determination.⁴

Den offentlige embedsmand forventes altså at “indtage en upartisk indstilling” gennem dels at afstå fra deltagelse i partipolitisk aktivitet, dels administrativt at føre enhver siddende regerings politik ud i livet. I sammenligning med Grotius’ retspolitiske teori bliver *neutralitet* inden for offentlig forvaltning til en position, hvorfra embedsfolk tydeligere kan og skal forvalte magt aktivt. Den neutrale står groft sagt ikke længere uden for magtudøvelsens sfære, men har fundet en plads inden for den. Embedsmandens *passivitet* består så at sige i, at han ikke deltager i den politiske kamp, mens hans upartiske *ageren* består i at administrere magt på baggrund af siddende regerings politiske tiltag.

CARL SCHMITT OG MAX WEBER OM NEUTRALISERING OG BUREAUKRATI

Den ovenstående historiske skitse er baseret på nedslag i få historiske værker og fortjener naturligvis langt mere underbyggelse for at kunne bære som en egentlig historisk tese. Til støtte for ideen er imidlertid Carl Schmitts statsteoretiske værk *Det politiske begreb*, der på systematisk vis forfølger begrebet om neutralitet og ser det som del af en historisk udvikling. Ifølge Carl Schmitt har de vestlige stater gennemgået en så voldsom udbredelse af offentlig forvaltning, at man må karakterisere det som en “neutralisering” af det politiske rum.⁵

Schmitts værk er i udgangspunktet gennemsyret af det førmo-

derne politiske ideal, som mistænker og foragter neutralitet i al almindelighed. Værket indeholder imidlertid også den samtidsdiagnose, der er ledetråd for den nærværende artikel, at neutralitetens indtræden som dominant og legitim position for autoritetsudøvelse først fandt sted, da de europæiske samfund begyndte at blive gennemreguleret af viden, principper, institutioner og regler. Denne bevægelse, hvorved åben politisk kamp langsomt reduceres til fordel for forvaltning, er, hvad Schmitt betegner som *neutralisering*, og den sætter sig ifølge ham særligt igennem i den liberale stats epoke i det nittende og tyvende århundrede. Hvad, Schmitt kan tilføje til den internationale rets historie, er således den mere idehistoriske vinkel, at neutralitet som en slags aktiv indstilling forudsætter regulering, normer og procedure.

På dette punkt er Schmitt meget på linje med den karakteristik, som en af hans fagfæller og inspirationskilder, Max Weber, havde givet af den bureaukratiske forvaltnings form og struktur nogle år forinden.⁶ Ifølge Max Webers analyser er den bureaukratiske forvaltning om noget karakteriseret ved en udvikling væk fra klassisk selvinteresseret, stærk og egenrådig magtudøvelse. Modsat en klassisk mesterposition på toppen af en magtstruktur, er bureaukratiets virkemåde karakteriseret ved en række væsenstræk, der kan opsummeres som kodificering, hierarkisering og specialisering.¹ En moderne bureaukrat agerer ikke egenrådigt og bygger ikke sin autoritet på henvisning til egne fortræffeligheder, styrke eller karisma. Han agerer derimod ud fra et kodeks af fastsatte regler og procedurer, han befinder sig inden for et hierarki af embedskontorer og departementer, og så er han uddannet med ekspertviden inden for et specifikt og afgrænset sagsområde.

Tager vi disse pointer med tilbage til psykoanalysen og de af Freud benævnte "umulige professioner" kan vi nu se, hvordan de sidstnævnte ligner – og i nogen grad adskiller sig fra – den moderne statsforvaltnings professioner. De er alle til dels regulerede fag og baserer sig i høj grad på specialistviden for at hente deres autoritet. Men modsat en bureaukrat kan en regerende politiker som nævnt ikke kun nøjes med at henholde sig til nedskrevet procedure, når han skal regere. Desuden gjaldt det ifølge Freud for opdragelsen og psykoanalysen, at de beskæftiger sig med enkelttilfælde, der må forstås i deres særegenhed og på deres egne unikke betingelser og derfor ikke kan

i Udtrykkene her er mine forsøg på at opsamle Webers karakteristik, ikke Webers egne.

udføres med henvisning til faglige skabeloner. En del af formålet med at gennemgå en læreanalyse er for psykoanalytikeren blandt andet at fremme denne evne til at holde sine automat-fortolkninger tilbage og lade patientens tale udfolde sig på mere frit territorium, før man tilbyder en fortolkning.

Hvis psykoanalysen således har forsøgt at tage neutralitetsidealet til sig, er det tegn på, at den støtter sig til nogle af de ideer om autoritativ magtforvaltning, der generelt har udviklet sig og er blevet legitime i de vestlige samfund på dette tidspunkt. Som nævnt er psykoanalysen imidlertid ikke hundrede procent dedikeret til den bureaukratiske forvaltningsform, og dette kan vi finde et yderligere tegn på, ved at kontrastere psykoanalysen med ideen om "den professionelle indstilling."

PROFESSIONALISME OG OVERFØRING

Man kan overveje den forskel på bureaukratiet og de umulige professioner, at de sidstnævnte måske netop er sådanne, hvori et personligt element ikke kan udelukkes fra det faglige arbejde. Som Kirsten Hyldgaard skriver i *Pædagogiske umuligheder*:

Freud siger ikke, at opdragelse er umulig; den finder jo sted. Han taler om umulighed i forbindelse med professionen. Det er åbenbart det professionelle forhold til opdragelse, der udgør en umulighed.⁷

For psykoanalysen hidrører denne trussel mod professionalismen fra de involveredes ubevidste og viser sig i etableringen af overføring i løbet af en analyse. Problemet er, at denne overføring fungerer som en nødvendig drivkraft i analysen men også kan være en kilde til modstand i patienten og medføre fejlfortolkninger fra analytikeren. For også at stille denne pointe i et bredere perspektiv kan vi inddrage en sidste sociolog, amerikanske Talcott Parsons, der foruden at oversætte Max Webers værker til engelsk arbejdede videre med at karakterisere de moderne professioners strukturer og funktionsmåde. I "The Professions and Social Structure" fra 1939 gentager Parsons flere af de pointer, Weber allerede havde beskrevet som gældende for bureaukratiet, såsom den gennemgående tendens til at arbejde ud fra rationelt udarbejdede principper, der applikeres universelt og med viden som legitim hjemmel.⁸ Parsons karakteriserer også den indstilling, som gælder for den professionelle og som viser sig i dennes relati-

on til kunden eller klienten. Professionalisme består grundlæggende i en desinteresseret indstilling, siger Parsons, hvilket vil sige, at den professionelle ikke lader sig lede af personlige interesser og hensyn.⁹ Dertil er relationen mellem en professionel og hans kunde funktionelt afgrænset således, at de involveredes rettigheder og pligter kan defineres klart og med universel applikation. Ved handel mellem f.eks. en butiksindehaver og en kunde ligger rammerne for den sociale interaktion fast uafhængigt af de involveredes personlighed og livshistorie; parterne er reduceret til den rolle, deres professionelle relation tildeler dem, og man er for hinanden intet andet end 'kunde' og 'sælger'. I private relationer, siger Parsons, gælder derimod det modsatte:

The more two people's total personalities are involved in the basis of their social relationship, the less is it possible for either of them to abstract from the particular person of the other in defining its content. It becomes a matter of what A means to B as a particular person.¹⁰

Som eksempel på et forhold, hvor den "totale personlighed" er involveret, giver Parsons relationen mellem en far og en søn. Hvad, der kendetegner et sådant forhold er, at det ikke kan afgrænses funktionelt, og at det er de helt partikulære kvaliteter ved den anden, som definerer subjekternes relation til hinanden. Det er eksempelvis ikke den andens uddannelse, personlighedstræk, evner, kompetencer, økonomiske formåen eller andet, der afgør forholdet, men det faktum, at den anden er "min far", eller "min søn". Parsons kontrasterer dette tilbage til en læge, der på sin side altid kan afgøre sin relation til patienten ud fra dennes symptomer og procedurerne for behandling af dem. Hvis patientens tests viser ét, har lægen brug for at se patienten igen, hvis de viser noget andet, sendes patienten videre til en specialist, hen til apoteket efter medicin, etc. I modsætning til den professionelle relation er den "totale personligheds" relation kontingent og langt sværere at afgrænse.

Dette bringer os endelig tilbage til psykoanalysen og Freuds overvejelser om "overføringens" plads i den psykoanalytiske terapi. Hvis vi hidtil har karakteriseret psykoanalysen som profession ved at se den udspændt mellem en klassisk autoritetsform og en moderne, vidensbaseret og procedureorienteret autoritetsform, skal vi nu også se på, hvordan spørgsmålet om "det personlige" finder en plads i analysen.

“BEMÆRKNINGER OM OVERFØRINGSKÆRLIGHEDEN”

Artiklen “Bemærkninger om overføringskærligheden” indtræder som del af en artikelserie, hvori Freud diskuterer den rette brug af psykoanalytisk teknik. Et særligt interessant træk ved denne artikel er, at den begynder med en kategorisk afvisning af netop den type opdeling, som blev skitseret i Parsons artikel om professionerne.

Freud indleder nemlig sin artikel med at anstille spørgsmålet om, hvad der måtte gøres, hvis en (kvindelig) patient skulle forelske sig i sin (mandlige) læge. Som Freud siger, ville en lægperson kun se to mulige udfald af en sådan situation: De to parter måtte enten gifte sig og realisere et moralsk acceptabelt parforhold, altså ægteskab, eller også måtte de afbryde både kærlighedsrelationen og analysearbejdet. På dette tidspunkt, siger Freud, vil lægpersonen søge bekræftelse hos analytikeren på, at noget tredje vel ikke kunne finde sted, altså at det personlige og det professionelle vel ikke kunne blandes sammen? Freud svarer hertil: “Det er evident, at psykoanalytikerens standpunkt må være et andet.”¹¹ For psykoanalysen betyder tilstedeværelsen af en forelskelse på ingen måde, at analysen bør stoppes.

Freuds første argument herfor er, at den kvindelige patients forelskelse formentlig ville præsentere sig for hende som et dilemma: Enten forelsker jeg mig, eller også fortsætter jeg min analyse. Forelskelsen kunne dermed meget vel være designet af patienten selv som en mulig flugt fra analysen, fordi det hele var begyndt at blive lidt for vanskeligt eller ubehageligt, og netop derfor må analysen naturligvis fortsættes med forelskelsen som nødvendig del heraf.

Betyder det nu, spørger Freud, at en sådan forelskelse kan bruges som et metodisk kneb af analytikeren, dvs. at man på forskellig vis kan “opfordre” patienterne til at forelske sig i analytikeren for at give mere drivkraft til analysen? Dette skridt afviser Freud. Hvis kærligheden i det første eksempel er udtryk for overføring, så vil den også miste sin virkning, hvis man i stedet for at lade den udfolde sig som ubevidst proces, forsøger at fremkalde den gennem en teknisk procedure.

I den diskussion, der følger, drager Freud således tre konklusioner angående håndteringen af overføringskærlighed mellem læge og patient:

Man må ikke forbyde overføringen eller afvise den. Det vil blot forhindre analysens fremskridt mere at forbyde den, end hvis man tillader den.

Man bør ikke tilskynde patienten til overføringsforelskelse. Den skal opstå spontant.

Man bør ikke selv indlade sig i et forhold med patienten.
Man må holde sin egen modoverføring tilbage.

Hvis de to første punkter anerkender “det personlige” en plads i psykoanalysen, så føjer punkt nummer tre en yderligere dimension til diskussionen. Analytikerens skal altså tillade overføring i relationen, men må så at sige ikke agere på den. Det er denne indstilling, som den psykoanalytiske faglitteratur sidenhen har forbundet med analytikerens “neutralitet”, og hvis passage på engelsk lyder:

Besides, the experiment of letting oneself go a little way in tender feelings for the patient is not altogether without danger. Our control over ourselves is not so complete that we may not suddenly one day go further than we had intended. In my opinion, therefore, we ought not to give up the neutrality towards the patient, which we have acquired through keeping the counter-transference in check.¹²

Før vi går videre med Freuds anvisninger til analytikerens position i behandlingen, skal en pudsighed ved dette citat kort nævnes, nemlig at den psykoanalytiske litteratur i vid udstrækning har videreført begrebet “neutralitet” og gjort det til et nøglebegreb i den analytiske teknik samtidig med, at de fleste dyberegående artikler om emnet åbent påpeger, at Freuds tyske tekst aldrig selv brugte det ord.ⁱ I den tyske originaltekst bruger Freud ikke ordet “Neutralität”, men derimod “Indifferenz”, hvilket har en beslægtet, men alt andet lige også anderledes konnotation.ⁱⁱ I Freuds skrifter optræder begrebet *indifferens* flere steder indenfor libidoteorien, som betegnende en mangel på objektbesætning eller en bestræbelse på at slippe for en objektbesætning.¹³ I det ovennævnte citat giver den indifferente indstilling således

i Freud selv nævner i sine efterladte skrifter stort set kun neutralitet i to sammenhænge, enten når han i tekster eller breve omtaler folk, der har befundet sig i “det neutrale Schweiz”, eller når han taler om modsatrettede impulser i driftslivet, der “neutraliserer” hinanden. Ikke desto mindre finder man både inden for den engelske, franske, spanske og endda tyske faglitteratur psykoanalytiske diskussioner, der centrerer sig om analytikerens “neutralitet”.

ii På tysk lyder formuleringen: “[...] Ich meine also, man darf die Indifferenz, die man sich durch die Niederhaltung der Gegenübertragung erworben hat, nicht verleugnen.” (GW, Bd. X, s. 313) Direkte oversat: “Jeg mener altså, at man ikke må give afkald på/bortviske/forråde/forlade den indifferens, man har erhvervet sig ved at holde sin modoverføring nede.”

god mening, for så vidt analytikerens opgave er at tilbageholde sin egen mulige objektbesætning på patienten. Skal vi relatere dette tilbage til Parsons og karakteristikken af den professionelle personlighed som desinteresseret, så passer dette godt på Freuds indifferente analytiker. Forskellen er dog, at Freud tillader, og i en vis forstand decideret fordrer, at “det bliver personligt” i en psykoanalytisk relation, for at behandlingen kan virke, mens dette for Parsons blot ville indikere et uprofessionelt forhold.

Freuds version er dog ikke en diametral modsætning til Parsons’ model – det er ikke en ren overgivelse til de “totale personligheder” møde. For analytikerens indifferens indebærer netop, at det “personlige” frem for alt udgår fra patientens side, selvom Freud anerkender, at det er relationen mellem patient og analytiker som frembragte den, og at analytikeren dermed er impliceret i dens opretholdelse. Dette er for at sige, at forholdet mellem “total personlighed” og professionalisme finder en langt mere kompliceret konfiguration i psykoanalysen end Parsons’ model ville lægge op til, således at overføringen tillades at opstå og udvikle sig, samtidig med at det er analytikerens opgave at tøjle den, ikke patientens.

FREUDS FORELÆSNING OM OVERFØRING

Vender vi nu tilbage til neutralitetsidealet og dets forbindelser til statsforvaltningens historie, så kan vi af begrebet “indifferens” i hvert fald se dets forbindelse til den passivitet, der historisk ligger nedarvet i neutralitetsbegrebet. Men hvad med den side af neutraliteten, der indebar at foretage en bedømmelse af en situation og aktivt positionere sig i den? Freud bringer faktisk et par overvejelser andetsteds, som rammer dette emne præcist. I sin forelæsning om overføring fra hans forelæsningsrække, der blev udgivet godt to år efter artiklen om overføring,¹⁴ taler Freud om, at en analytikers funktion grundlæggende indebærer at opdage og forholde sig til en konflikt i patienten mellem to stridende parter af dennes psyke, nemlig en lystsøgende instans og en repressiv instans. I patientens psykiske konflikt er psykoanalytikeren ude af stand til at tage parti, han er så at sige hverken opdrager eller frigører, men har tværtimod til opgave at lade konflikten vise sig på ærlige præmisser, og overføringen er netop midlet til at lokke begge parter frem i det åbne. Psykoanalytikeren stiller i kraft af dannelsen af overføring et slags analytisk rum til rådighed, og som han opsummerende siger, bliver overføringen “således den slagmark, hvorpå alle de stridende kræfter skal mødes.”¹⁵

Med denne formulering skriver Freud sig ikke bare tættere på det neutralitetsbegreb, jeg i denne artikel har forsøgt at vise udviklingen af. Freud korrigerede faktisk også en pointe, han havde beskrevet i "Bemærkninger om overføringskærligheden", idet han der diagnosticerede den forelskede patients overføringskærlighed som et forsøg på at lade sit lystprincip forblive styrende. Mens Freud i artiklen om overføring antager en lidt opdragende tone og siger, at analytikeren skal hjælpe sin kvindelige patient med at nå til et højere trin i sit liv ved at "lære hende at overvinde sit lystprincip"¹⁵, så er han i forelæsningsen mere tilbageholdende. Analytikeren skal ikke tage parti, hverken for fortrængningen eller drifterne, men han skal dog heller ikke forholde sig rent passivt til patientens iboende psykiske konflikt. Tværtimod bruger analytikeren sin indstilling, sin neutralitet, til at etablere den konflikt, der måske ikke bestod klart i forvejen:

Man overser i behandlingen af dette spørgsmål som regel det meget væsentlige punkt, at neurotikernes patogene konflikt ikke må forveksles med en normal kamp mellem sjælelige tendenser, der står på samme psykologiske grund. Det er en strid mellem to magter, af hvilke den ene er nået frem til det forbevidstes og bevidstes trin, medens den anden er blevet holdt tilbage på det ubevidstes trin. Derfor kan konflikten ikke afgøres; de kæmpende parter når ligeså lidt hinanden som i det bekendte eksempel med isbjørnen og hvalen. En virkelig afgørelse kan først falde, når de begge mødes på samme terræn. Jeg tror, at det er terapiens eneste opgave: at muliggøre dette.¹⁶

I tilfældet psykoanalyse kan overføring således ikke udelukkes fra den professionelle relation. I en vis forstand skal det "blive personligt", frem for alt for patienten, for overhovedet at være en effektiv relation. Men det betyder også, at analytikerens neutralitet er forbundet med dennes evne til at tillade og håndtere overføringen: først i og med

i Den tyske passage indeholder flere referencer til opdragelse og lyder i fuldt omfang således: "Und doch bleibt für den Analytiker das Nachgeben ausgeschlossen. So hoch er die Liebe schätzen mag, er muß es höher stellen, daß er die Gelegenheit hat, seine Patientin über eine entscheidende Stufe ihres Lebens zu heben. Sie hat von ihm die Überwindung des Lustprinzips zu lernen, den Verzicht auf eine naheliegende, aber sozial nicht eingeordnete [...] [...] Befriedigung zugunsten einer entfernteren, vielleicht überhaupt unsicheren, aber psychologisch wie sozial untadeligen" (Freud 1973 bind X: 319).

overføring bliver den kampplads stillet til rådighed, på hvilken analytikerens kan stille sig upartisk an ved sidelinjen.

Er psykoanalysen da et barn af sin tid, sådan som jeg indledningsvist spurgte? Psykoanalysen har i hvert fald indoptaget og tilsluttet sig et ideal om neutralitet som støtte for sin faglighed, hvilket viser sig i dens teoretiske diskurs, idet den forholder sig til spørgsmål om passiv ikke-indblanding, aktiv upartisk positionering, samt til brugen af procedure som sikring af neutral faglighed. På samme tid må man dog sige, at psykoanalysen ikke indoptager neutralitetsidealet i nogen enkel form, men konfronterer det med begrebet *overføring* og dermed ender med at indrette en både sofistikeret og prekær position til analytikerens. At agere i spændingsfeltet mellem skematiseret viden og singular dømmekraft, mellem professionalisme og "det personliges" indblanding, samt mellem den passive ståen-udenfor og den aktive etablering af konflikt. Deri kan man sige, at analytikerens neutralitet består.

-
- 1 Thompson 1996: 25
  - 2 Freud 1973, bind XIV: 565
  - 3 Freud 1973, bind XVI: 94
  - 4 Levitan 1942: 317, mine fremhævninger.
  - 5 Schmitt 2002
  - 6 Weber 2003
  - 7 Hyldgaard 2010: 7
  - 8 Parsons 1939: 467
  - 9 Parsons 1939: 458
  - 10 Parsons 1939: 462
  - 11 Freud 1973, bind X: 308
  - 12 Freud 1974, bind XII: 164
  - 13 Se f.eks. "Tre afhandlinger om seksualiteten" samt "Drifter og driftsskæbner".
  - 14 Freud 2004
  - 15 Freud 2004: 333
  - 16 Freud 2004: 333

LITTERATUR

- Freud, Sigmund: *Gesammelte Werke*.
S. Fischer Verlag, Frankfurt a. M. 1973
- Freud, Sigmund: *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, redigeret af Strachey, James.
Hogarth Press 1974
- Freud, Sigmund: *Afhandlinger om behandlingsteknik*. Hans Reitzels Forlag 1992
- Freud, Sigmund: *Samlede forelæsninger*.
Hans Reitzels Forlag 2004
- Grotius, Hugo: *The Rights of War and Peace*.
M. Walter Dunne, London 1901 (1625)
- Hyldgaard, Kirsten: *Pædagogiske umuligheder. Psykoanalyse og pædagogik*. Aarhus Universitetsforlag 2010
- Levitan, David M: "The Neutrality of the Public Service". I *Public Administration Review*, årgang 2, bind 4. 1942
- Neff, Stephen C: *The rights and duties of neutrals – A general history*. Juris 2000
- Parsons, Talcott: "The Professions and Social Structure". I *Social Forces* vol. 17, no. 4, (s. 457-467), Oxford University Press 1939
- Schmitt, Carl: *Det politiske begreb*.
Hans Reitzels Forlag 2002 (1932)
- Thompson, M. Guy: "Freud's Conception of Neutrality". I *Contemporary Psychoanalysis*, vol. 32 (s. 25-42), 1996
- Weber, Max: "Det bureaukratiske herredømmes væsen, forudsætninger og udvikling." I *Udvalgte tekster Bind. 2*.
Hans Reitzels Forlag 2003 (1921)